

lecz jako Bóg osobowy, który wzywa człowieka do spotkania z Nim w głębokościach jego Ducha. Współczesny ateizm, zwłaszcza pochodzący od Feuerbacha, jest mocno zakorzeniony z immanencją. Swoje pochodzenie człowiek zawdzięcza sobie, jest dla siebie samego stwórcą, nikomu poza sobą nic nie jest dłużny, powinien cieszyć się swą autonomią. Pojawia się tu wymóg samowystarczalności (*autosuffisance*, s. 403), który domaga się odrzucenia wszelkiego przejawu transcendencji. Bóg staje się rywalem człowieka i dlatego też człowiek musi zająć jego miejsce (humanizm ateistyczny Feuerbacha i Marksa). Ateizm nowożytny nie jest zjawiskiem jednorodnym. Przybiera różne formy, które nie są możliwe do pogodzenia między sobą. Autor przywołuje także przypadek ateizmu oczyszczającego wiare. Chodzi o ateizm, który staje się wyzwaniem dla wierzących, prowokując do głębokiego i autentycznego poznania wiary oraz praktykowania jej w codziennym życiu.

Obszerna publikacja kard. Cottiera stanowi bogate zestawienie tematów i problemów związanych ze zjawiskiem ateizmu. Jest to wyzwanie, które wciąż stoi przed chrześcijaństwem i którego nie można lekceważyć ani pominąć. W tej perspektywie omawiana książka jest aktualna. Pojawia się jednak pewien niedosyt. Można odnieść wrażenie, że większość refleksji podejmowanych przez autora była żywo dyskutowana w latach 60 – 80-tych ubiegłego stulecia. Mimo oferowanej bazy do podjęcia dyskusji dotyczącej zjawiska ateizmu, nie ma w publikacji zbyt wielu odniesień do współczesnej, aktualnej sytuacji. Przez ten brak książka traci nieco na aktualności.

Ks. Sławomir Zieliński

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 43,1 (2010), s. 201–203

Łukasz Gawel, *La risurrezione di Gesù Cristo nella sua importanza per l'antropologia cristiana*, Cantagalli, Siena 2009, 287 s.

11 listopada 2009 r. na Wydziale Teologicznym w Lugano (Szwajcaria) miała miejsce promocja książki dr. Łukasza Gawła, kapłana archidiecezji katowickiej, opublikowana w Cantagalli Editrice ze Sieny. Publikacja jest rozprawą doktorską, obronioną na wyżej wymienionym wydziale w czerwcu 2008 r., podejmującą istotny dla całej teologii problem zmartwychwstania Jezusa Chrystusa oraz prezentującą implikacje tego wydarzenia dla chrześcijańskiej antropologii.

Publikacja składa się z czterech rozdziałów, ściśle ze sobą powiązanych oraz wstępu i zakończenia. Zawiera wykaz skrótów oraz indeks nazwisk, co wyraźnie ułatwia korzystanie z publikacji. Bibliografia podzielona została na trzy grupy: 1) Symbole wiary i dokumenty *Magisterium Ecclesiae*, 2) Pisma Ojców Kościoła, 3) bibliografia krytyczna. Publikację rozpoczyna słowo wprowadzające pióra W.J. Eijka, arcybiskupa Utrechtu, który podkreśla wiele jej walorów, takich jak: szerokie odniesienie do źródeł (wielojęzyczność konsultowanych i cytowanych dzieł); aktualność tematu we współczesnej teologii oraz oryginalny przedmiot formalny badań; interdyscyplinarność badań (ich wymiar zarówno teologicznofundamentalny jak i dogmatyczny); aktualność tematu dla wiary i życia Kościoła.

Pierwszy rozdział koncentruje się na samym fakcie zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Zostaje ono przedstawione jako realne wydarzenie: zarazem historyczne, „metahistoryczne” (przekraczające historię), transcendentne. Autor skupia się najpierw na sposobie, w jaki zmartwychwstanie Wcielonego Słowa „ukazuje się” oczom ludzkości. Czyni to, odwołując się do klasycznych tematów teologii fundamentalnej: chrystofanii Zmartwychwstałego oraz jego pustego grobu. Wskazuje też na istotną, nieoczekiwaną, paschalną przemianę, jaka zachodzi w życiu Apostołów i pierwszych wyznawców Chrystusa: ponowne zgromadzenie się rozproszonych przez wydarzenie krzyża uczniów, dynamiczny rozwój przepowiadania Ewangelii całemu światu oraz niedzielna celebrowanie Eucharystii jako pamiątka dnia zmartwychwstania Jezusa. Fakty te, o których dobitnie świadczy Tradycja Kościoła, winny być pojmowane, zdaniem autora, jako konsekwencja wydarzenia zbawczego, jakim jest tajemnica paschalna krzyża i zmartwychwstania Chrystusa. Zamykając pierwszy rozdział swej pracy, ks. Gawel podejmuje próbę uporządkowania i klasyfikacji współczesnych opinii teologicznych interpretujących realizm zmartwychwstania Jezusa Chrystusa, poczynając od tych, które wydają się je w zawoalowany sposób negować, a skończywszy na tych, które widzą w nim realne wprowadzenie natury ludzkiej – zjednoczonej z Logosem od momentu wcielenia – w chwałę życia Trójjedynego Boga.

Drugi rozdział pracy otwiera próba odczytania i interpretacji faktu zbawczego, jakim jest zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa (nie zapominając naturalnie o wydarzeniu krzyża), w kontekście trynitarnym: Ojciec, Syn i Duch Święty działają „wspólnie” w chwili zmartwychwstania. Ich dzieło to zarówno szczyt i Boże potwierdzenie misji zbawczej Wcielonego Słowa, jak i pełnia całego procesu chrześcijańskiego Objawienia. W zmartwychwstaniu ludzka natura Chrystusa zostaje wprowadzona w życie Boga-Trójcy. Fakt ten przyczynia się, bez wątpienia, do właściwego pojmowania chrystologicznej tożsamości człowieka, oraz do jaśniejszego ukazania ostatecznego celu ludzkiej egzystencji. Znaczenie chrystologiczne i soteriologiczne zmartwychwstania wylania się z próby odpowiedzi, podjętej przez autora, na rodzące się pytania: (1) jakie znaczenie miało zmartwychwstanie dla samej osoby Jezusa Chrystusa? (2) co można powiedzieć o człowieku – o historii i o wszechświecie – w świetle owego wydarzenia zbawczego? Autor przypomina w tym kontekście nauczanie teologii klasycznej (św. Tomasz z Akwinu), która jasno mówiła o istnieniu relacji przyczynowości (sprawczej, wzorczej, celowej itd.) pomiędzy zmartwychwstaniem Chrystusa a istnieniem doczesnym i eschatologicznym człowieka oraz całego stworzenia. Od zmartwychwstania pojmowanego jako istotny, kluczowy element chrystologii, przechodzi się więc do jego zbawczego znaczenia *pro nobis*.

Trzeci rozdział rozprawy doktorskiej ks. Łukasza Gawła poświęcony jest zbawczemu działaniu Zmartwychwstałego w okresie pomiędzy Wydarzeniem Paschalnym a paruzją. W publikacji okres ten określany jest jako „czas Kościoła”. To sam Chrystus powstały z martwych powołuje do istnienia wspólnotę tych, którzy w Niego wierzą. To On sam działa w jej wnętrzu, pozwalając się spotkać i poznać. Czyni to w sposób szczególnie intensywny i osobowy w sakramentach świętych. To On jest „Pierwszym Sakramentem”, z którego wyrasta organiczna struktura sakramentów Kościoła. Autor ukazuje, koncentrując się na chrzcie i na Eucharystii, jak w życiu sakramentalnym może następować proces – równie tajemniczy co fascynujący – głębokiego, realnego, wręcz ontologicznego upodobniania się osoby wierzącej do Tego, który jest „Modelem” człowieka doskonałego, istniejącego w zamyśle Bożym od stworzenia świata: do Jezusa Chrystusa powstałego z martwych. Istotnie, oswojonymi z jarzma grzechu, obdarzeni uświęcającą mocą Bożego Ducha działającego w Kościele i sercach ludzkich, jesteśmy już – według słów apostoła Pawła – „zmartwychwstali z Chrystusem” (Kol 3,1). To nowe życie, życie łaski, które rodzi się w sercach wierzących w Chrystusa – podczas gdy trwa jeszcze ich pielgrzymka

wśród radości i trosk tego świata – powinno wyrażać się we wszystkich dziedzinach chrześcijańskiej egzystencji: w moralności opartej na miłości, której doskonałym wzorcem jest Ukrzyżowany-Zmartwychwstały, w liturgii przeżywanej jako osobowe spotkanie z żywym i działającym Jezusem, w zaangażowaniu na polu dzieł miłosierdzia, w pracy misyjnej i katechetycznej. Owa „chrystologiczna transformacja” człowieka i świata, której początek należy zlokalizować w „czasie Kościoła” – świadcząca niewątpliwie na korzyść historycznej wiarygodności chrześcijaństwa – osiągnie swą ostateczną realizację wówczas, gdy Pan powróci w chwale.

Ostatni rozdział omawianego dzieła został poświęcony wymiarowi eschatologicznej ludzkiej egzystencji. Ta definitywna realizacja objawionej antropologii powinna być pojmowana, jak sugeruje ks. Łukasz Gawęł, w świetle zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Autor ukazuje, w tym właśnie kontekście, zagadnienia ludzkiej śmierci i stanu następującego po niej (*anima separata*) oraz odpowiada, jak sprostać wyzwaniu dla wiary współczesnego Kościoła, wyrażonemu w doktrynie dotyczącej reinkarnacji. To tematy żywo dyskutowane we współczesnej teologii, nierzadko budzące sporo kontrowersji. Ich jasne i fachowe podjęcie świadczyć może o aktualności omawianej pozycji książkowej. Autor przechodzi następnie do zagadnień związanych z paruzją. Podkreślona zostaje kwestia zmartwychwstania powszechnego, rozumianego jako powołanie do wiecznego życia we wspólnocie miłości z Bogiem całej osoby ludzkiej: tak jej wymiaru duchowego, jak i cielesnego. Takim stanem egzystencji, pełnym uczestnictwem w życiu zmartwychwstałego Pana, cieszy się już Maryja wniebowzięta. Umacnia ona nadzieję członków Kościoła pielgrzymującego na ziemi, na podobne eschatologiczne spełnienie ich chrystologicznej tożsamości. W owym eschatologicznym wypełnieniu historii ludzkości ma nadzieję uczestniczyć cały odnowiony wszechświat (por. Rz 8,22-23).

Autor podjął próbę stworzenia wiarygodnego i systematycznego zarysu objawionej antropologii chrześcijańskiej w świetle faktu zbawczego, jakim jest zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Tak zaproponowana perspektywa ułatwia dzisiejszemu człowiekowi poznanie, rozumno-wolnego przyjęcia oraz autentycznego przeżywania swej chrystologicznej tożsamości.

Z pewnością publikacja przyczyni się do głębszego rozumienia antropologii chrześcijańskiej – lub też chrześcijańskiej wizji osoby ludzkiej – w świetle zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Bazuje ona na przekonaniu, że to Chrystus „objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi i ukazuje mu najwyższe jego powołanie” (KDK, 22), zaś pełnia owego Objawiania zostaje ofiarowana światu w Chrystusie „zwłaszcza przez jego śmierć i pełne chwały zmartwychwstanie” (KK, 22).

Pomimo sporego zainteresowania tematyką zmartwychwstania Jezusa Chrystusa w okresie posoborowym (Scheffczyk, Martini, Durrwell, Kessler, O’Collins, Deneken, Wright), zagadnienie jego znaczenia dla antropologii chrześcijańskiej – a szczególnie systematyczne ujęcie tej kwestii – nie zostało jeszcze wystarczająco i całościowo opracowane. Praca ks. Łukasza Gawęła wpisuje się w bogatą gamę poszukiwań, pragnących pogłębić rozumienie tego centralnego wydarzenia zbawczego i ukazać jego istotne znaczenie dla właściwego pojmowania tożsamości osoby ludzkiej. Zainteresowanie tematyką rezurekcyjną i implikacjami z niej wypływającymi jest również elementem charakterystycznym dla współczesnej polskiej teologii (fundamentalnej). Wystarczy przywołać publikacje, takie jak: M. Rusecki, *Pan zmartwychwstał i żyje. Zarys teologii rezurekcyjnej*, Warszawa 2006; *Zmartwychwstanie dzisiaj*, red. M. Skierkowski, H. Seweryniak, Płock 2009; J. Mastej, *Staurologiczno-rezurekcyjna wiarygodność chrześcijaństwa*, Lublin 2009 i inne.